

ŞEHİR COĞRAFYASI ÖĞRETİMİNDE FOTOĞRAF KULLANIMI

THE USE OF PHOTOGRAPHS IN TEACHING THE URBAN
GEOGRAPHY*Ufuk KARAKUŞ****Özet:**

Bu çalışmada, coğrafya öğretiminde fotoğrafın, bir öğretim tekniği olarak kullanımı amaçlanmıştır. Çalışmanın konusunu, 11.sınıf coğrafya dersinde “Beşeri Sistemler” öğrenme alanında yer alan, tarihsel süreç içerisinde şehirlerin nüfus ve fonksiyonel özelliklerinin değişimlerini kavrayabilmesine yönelik kazanım oluşturmaktadır. Çalışma 2012-2013 güz döneminde Ankara iline bağlı Yenimahalle ilçesinde bir lisede 32 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yöntem olarak karşılaştırılmalı doküman analizi ve gezi-gözlem metodu kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde nitel veri analizi kullanılmıştır. Fotoğrafın öğretim tekniği olarak kullanıldığı bu çalışma sonucunda; öğrencilerin şehir yerleşmelerine ilişkin planlama, çarpık kentleşme, ulaşım ve mekân-yerleşme etkileşimi gibi konuları örneklendirebildikleri görülmüştür. Çalışma sonucunda bazı öğrenciler neden sonuç ilişkisi kurarak yaşadıkları mekânın sorunları ve çözümlerine yönelik ilginç tespitlerde bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya Öğretimi, Şehir Coğrafyası, Fotoğraf.

Abstract:

This study aims at the use of photography as a teaching technique in geography education. The subject of the study was the demographical and functional changes of the cities taught in the human systems unit of the 11th year geography course. The study was carried out on 32 students studying in the high school located in Yenimahalle town of Ankara province in the fall term of 2012-2013 academic year. The research technique employed was the comparative document analysis and excursion and observation method. The data was evaluated by the use of quantitative data analysis. It was observed that the students were able to photograph the distorted urbanization, city planning, and transportation and settlement problems by the use of photography. It was observed that some of the students were able to make interesting conclusion for the problems of the city they live based upon cause and result analysis.

Key words: Geography Education, Urban Geography, Photography.

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı – Ankara ukarakus@gazi.edu.tr

Giriş

İnsan ve doğal ortam arasındaki etkileşimi konu alan ve ikisi arasındaki ilişkiyi sentez olarak sunan coğrafya, çok geniş bir araştırma alanına sahiptir. Doğal olarak bu kadar geniş araştırma alanı ve konusu olan bir bilimin, öğretiminde de çok çeşitli materyal kullanımı söz konusu olacaktır (Demiralp, 2006).

İnsanlar çevre bilgisine ve mekânsal becerileri edinmeye ihtiyaç duyarlar. Coğrafya öğretiminin temel amacı da bu tür becerileri kazandırmaktır. Günlük hayattaki birçok işimizi sahip olduğumuz coğrafi becerilere göre yaparız. Bunları yapabilmemiz için, coğrafi bilgiyi toplama, düzenleme ve bu bilgiyi kullanma becerisinin bir araya gelmesi şarttır. Coğrafi beceriler, bize coğrafi olarak düşünmemiz için gerekli, temel araç ve teknikleri kullanmamızı sağlar (Taş, 2008).

Coğrafyacılar çok farklı beceriler kullanırlar. Bu becerilerden çoğu, coğrafyacılar mekânsal bilgilerin tanımlanması, analiz edilmesi ve sunulmasına yardım eder. Bu beceriler “coğrafi araç” olarak da adlandırılır (Taş, 2008). Harte ve Dunbar (1994) coğrafi becerilerin kazanımı açısından özel olduğunu belirterek; coğrafya dersinde gözlem yapmak, kayıt tutmak, yorum, analiz, sentez yapmak, çeşitli veri tabanları ile ilgili bilgiye dayalı kararlar alabilmek için, çok geniş bir beceri yelpazesini uygulamak gerektiğini belirtmektedirler. Yine ABD’de coğrafya eğitimi için bir dönüm noktası olarak kabul edilen ve 1994 yılında yayınlanan “Yaşam Boyu Coğrafya” (Geography for Life, 1994) belgesine göre, coğrafya eğitimi, aşağıdaki beş temel beceriye bağlı olarak verilmelidir. Bu beceriler:

- Coğrafi sorular sorma
- Coğrafi bilgi toplama
- Elde edilen coğrafi bilgiyi organize etme
- Organize edilen coğrafi bilgiyi analiz etme
- Analiz sonuçlarına bağlı olarak coğrafi soruları cevaplandırmadır.

Coğrafi beceriler arasında, önemli yeri olan başlıca mekânsal beceriler: mekân algısı, mekân tasviri, mekânsal temsil, mekânsal analiz, mekânsal değerlendirmedir. Ayrıca bu becerilerle ilişkili yol tarif etme becerisi, yön bulma becerisi, yol bulma becerisi gibi mekânsal yetiler de vardır (Öcal, 2007). Mekânsal beceriler herkesin günlük yaşamında ihtiyaç duyduğu çok önemli becerilerdir (Öcal, 2009).

Coğrafi çevrenin öğrenilmesinde farklı materyaller ve yöntemler kullanılabilir. Bu materyaller birbirinden farklı nitelikler taşıyabilir: yazılı, çizilmiş, elektronik, üç boyutlu, iki boyutlu, sesli, vs. Bu materyallerden bazıları çok eski zamandan beri kullanılmaya geldiği için, “geleneksel

materyaller” olarak adlandırılmaktadır. Çevreyi öğrenmede kullanılan geleneksel öğretim materyallerine örnek olarak, haritalar, küreler, atlaslar, teleskoplar ve dürbün verilebilir. Bazıları ise gelişen teknoloji ve yeni eğitim-öğretim anlayışlarına paralel olarak yenilenmiş ve modernize edilmiştir (Öcal, 2009).

Yer öğrenmede, öğrenciye kavratılmak istenen mekânın duyu organları tarafından bütünüyle algılanması çok önemli ve gereklidir. Mekânsal bilişte en önemli organ göz olduğu için, mekânın algılanması daha çok görseller yardımı ile olabilmektedir. Özellikle konu edilen mekânın yukarıdan gözlemlenmesi, bireyin mekâna dair kuşbakışı perspektif kazanmasına ve mekânın bütünsel olarak kavranması için vazgeçilmez bir öğretim yolu olmalıdır (Kolukısa ve Aladağ, 2006). Mekânın yukarıdan gözlemlenmesinin yanı sıra mekâna ait unsurların da algılanabilmesi için, yaşanan mekânın kendisinin görüntülenmesi de son derece önemlidir. Günümüzde mekânın ve diğer coğrafi unsurların görüntülenmesinde birçok materyalden yararlanılabilir. Kameralar, fotoğraf makineleri, uydular ve diğer teknolojik aletler bize bu konuda büyük kolaylık sağlamaktadırlar. Bu tür aletler sayesinde gerek uzaydan gerek yerden çekilen görüntüler, coğrafya eğitiminin başlıca materyalleri konumuna gelmiştir. Bu materyaller coğrafyada ders kitaplarından, harita yapımına kadar birçok alanda kullanılan vazgeçilmez kaynaklardır. Coğrafya ve coğrafya eğitimi alanında yapılan birçok araştırma (Halverson, 1929; Goebel, 1933; Thomas ve Raup, 1956; Rose, 2000; Sideway, 2002; Üçışık, Ünlü ve Özey, 2002; Sanders, 2007; Rose, 2008; Hall, 2009; Koç, 2009; Kaya, 2011) fotoğrafın coğrafya için ne kadar önemli olduğunu bilimsel olarak ortaya koymaktadır.

Fotoğraflar yaşantımızda oldukça önemli bir yere sahiptir. Gazete haberlerinde, ürün paketlerinin üzerinde, reklam panolarında vb. yerlerde yer alan fotoğraflardan bizlere gelen yüzlerce imaj ve ileti isteyerek ya da istemeden bize bilgi veya algı yüklemektedir. Bu ileti ve imajlar insanların yaşam tarzında önemli bir yer tutmaktadır (Kaya, 2011). Bu imajlar günlük yaşantımızda yer almasının yanı sıra eğitim alanında da sıkça kullanılan materyaller arasındadır. Fotoğraflar ilk ortaya çıktığından bu tarafa coğrafya, tarih, sosyoloji, çevre bilimleri gibi birçok bilim alanında vazgeçilmez öğretim materyali olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf icat edildiği 1839 yılından itibaren, hem diğer görsel malzemelerden (örneğin resim ve gravürler) hem de diğer kayıt türlerinden çok daha etkili bir biçimde gerçekliğin bir tıpkıbasımı olarak kabul görmüştür (Danacıoğlu, 2001). Coğrafi materyal olarak kullanımı çok eskiye dayanan fotoğraflar (Halverson, 1929), zaman içerisinde gelişmesi ile birlikte coğrafyanın bütün çalışma alanlarında çok sık kullanılmaya başlamıştır.

Günümüzde bütün coğrafya kitaplarında konusuna göre bol miktarda fotoğraf kullanılmaktadır. Coğrafyada fotoğraf kullanımı her hangi bir fiziki ve beşeri unsuru var oluş biçimiyle göstermek şeklinde olduğu gibi, bunların doğada bulunuş şekillerini, mekânla ilişkilerini, beşeri faaliyetlerin açıklanmasını da sağlayan materyaller olarak kullanılmaktadır. Coğrafya derslerinde fotoğraf kullanımı belli bir plan dahilinde yapılmalıdır. Öncelikle hangi konuyu ele alacaksınız, o konuyu açıklayacak fotoğrafın seçimi ile işe başlanılmalıdır. Daha sonra seçilen fotoğrafın ne anlattığını, neyi gösterdiğini ve bundan nasıl yararlanılması gerektiği belirlenmelidir. Son olarak ders materyali olarak kullanılıyorsa fotoğrafı açıklayacak uygun sorular oluşturulmalı ve bunlar organize edilmelidir. Bu organizasyon yapılmadığı takdirde fotoğraf, sadece bir görüntüden fazla bir şey ifade etmez.

Bir fotoğrafı okumanın en iyi yolu ona sistematik sorular yönelmektir. Bu sorular:

- Fotoğrafın hangi konuyla ilgili olduğuna,
- Fotoğrafın nerede ve ne zaman çekildiğine,
- Fotoğrafın sınırının dışındaki kişi ve nesnelere,
- Fotoğrafın çekildiği coğrafi ortamın nasıl olduğuna,
- Hangi kültürlerin izlerini taşıdığına,
- Fotoğrafın çekiminde bir kurgunun var olup olmadığına,
- Fotoğraftaki ayrıntılara ve bu ayrıntıların bütüne katkısına,
- Fotoğraftaki fiziki ve beşeri unsurların etkileşiminin nasıl olduğuna,
- Beşeri ortamın nasıl şekillendiğine,
- Bunun diğer coğrafi etmenlerle ilişkisinin nasıl olduğuna yönelik olabilir.

Fotoğraf okuma konusunda Kyvig ve Marty (2000) tarih öğretimi konusunda yaptıkları çalışmada; fotoğrafın nasıl okunması gerektiğini, fotoğraflarda hangi tür sorular sorulabileceğini tarih öğretimi açısından ele almışlardır. Coğrafya öğretimi açısından da fotoğrafların nasıl okunacağını ve fotoğraflara ilişkin nasıl sorular sorulması gerektiğinin bilinmesi son derece önemlidir. Seçilen fotoğrafın öğretilecek konuya uygun olması ilk aşamayı oluşturmaktadır. Daha sonra fotoğrafa ilişkin birbirini tamamlayan ve iyi organize edilmiş soruların sorulması gerekmektedir.

Ders kitaplarında, konuların açıklanmasında ve her türlü coğrafi kavramın öğretiminde kullanılan bu materyaller coğrafya eğitiminin vazgeçilmez unsurlarından birisidir. Ancak çoğu zaman fotoğrafların,

öğretim için sağladığı avantajların farkına varmayıp, sadece bir görüntüden ibaretmiş gibi kullanılmaktadır. Oysa fotoğraf coğrafya eğitimi açısından tek başına bile kullanılabilir ve öğretim tekniği oluşturabilecek zenginliği sunmaktadır. Literatürde bu konuda yapılmış örnekleri (Thomas ve Raup, 1956; Üçışık, Ünlü ve Özey, 2002; Akbaba, 2005; Sanders, 2007; Rose, 2008; Hall, 2009) bulunmaktadır. Coğrafya eğitimi için zengin fırsatlar sunan fotoğrafların, konusuna göre öğretim tekniği olarak kullanımı yaygınlaşmaktadır.

2. Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Metot

Bu çalışma, öğrencilerin 11.sınıf coğrafya dersinde “Beşeri Sistemler” öğrenme alanında yer alan, tarihsel süreç içerisinde şehirlerin nüfus ve fonksiyonel özelliklerinin değişimlerini kavrayabilmesine yönelik kazanımının gerçekleşebilmesi amacıyla fotoğrafın, bir öğretim tekniği olarak kullanımını amaçlamaktadır. Bunun için, ders içi ve ders dışı etkinlikten oluşan örnek bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada metot olarak karşılaştırılmalı literatür incelemesi ve şehir içerisinde yapılan gezi-gözlem metodu kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2012-2013 eğitim döneminde Ankara iline bağlı Yenimahalle Şentepe Lisesi’nde öğrenim gören 11.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise aynı lisede 11/C sınıfında öğrenim 32 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama ve Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılan öğrencilerin, literatür incelemesi ve şehirde gerçekleştirmiş oldukları gezi-gözlem çalışmalarından öğrendikleri konular hakkındaki görüşleri yarı yapılandırılmış anketle nitel olarak elde edilmiştir. Araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış anket çalışmaya katılan öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Verilerin analizinde nitel veri analizi yöntemlerinden olan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirmekte ve önceden belirgin olmayan temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak tanımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmanın raporlaştırılması aşamasında, katılımcılar için Ö1, Ö2, Ö3, şeklinde kodlar kullanılarak katılımcı isimleri gizlenmiştir. Ankete verilen cevaplardan bire bir alıntılar yapılarak güvenilirlik artırılmaya çalışılmıştır.

Çalışma Basamakları

Çalışma 2012-2013 eğitim-öğretim döneminin birinci yarısında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kullanılan Ankara’nın çeşitli dönemlerine ait

fotoğraflar kaynaklar taranarak elde edilmiştir. Uygulamada kullanılacak şehrin değişik bölgelerine ait uygun fotoğraflar seçildikten sonra bunların nasıl kullanılacağı ders öğretmeni ile tartışılıp karara bağlanmıştır. Uygulamanın ilk aşamasında öğretmen çalışma grubuna şehir yerleşmeleri, şehirleşmenin nedenleri ve sonuçları hakkında bir ders saatinde sunu gerçekleştirmiştir. İkinci ders saatinde Ankara'ya ait eski fotoğraflar yansıtıcı yardımıyla öğrencilere gösterilmiştir. Bu gösterim sırasında öğrencilerden fotoğrafları incelemeleri istenmiştir. İnceleme işleminden sonra fotoğraftan yararlanarak, fotoğrafın ne zaman ve nerde çekildiği sorulmuştur. Daha sonra fotoğrafta görülen yerlerin şehirleşme açısından değerlendirilmesinin yapılabildiği kendi aralarında tartışmaları istenmiştir.

Bu işlemlerden sonra öğrenciler 8'erli dört gruba ayrılmıştır, Birinci grup Ulus, ikinci grup Kızılay, üçüncü grup Sıhhiye, dördüncü grup Anıttepe olarak belirlenmiştir. Belirlenen fotoğraflar yardımı ile hafta sonunda fotoğrafın çekildiği yeri bulmaları ve mümkün olduğunca tekrar aynı yeri görüntülemeleri istenmiştir. Hafta sonu yapılacak bu çalışma sırasında nelere dikkat etmeleri gerektiği ve fotoğrafların çekildiği mekânların değişiminin nasıl gözlemlenmesi gerektiği anlatılmıştır.

Ulus grubunun kendilerine verilen fotoğraflardan Ulus Meydanı'nın 1940'lı yıllara (Fotoğraf 1) ve öğrencilerin görüntüledikleri 2012 yılındaki görüntüsü (Fotoğraf 2) aşağıdaki gibidir.

Fotoğraf 1

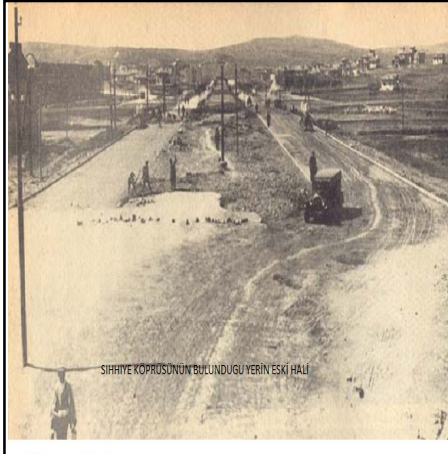

Fotoğraf 2

Kızılay grubunun kendilerine verilen Kızılay Meydanı'nın 1940'lı yıllara ait (Fotoğraf 3) ve kendilerinin çektiği 2012 yılındaki görüntüsü (Fotoğraf 4) aşağıdaki gibidir.

Fotoğraf 3**Fotoğraf 4**

Sıhhiye grubunun kendilerine verilen 1930'lu yıllara ait (Fotoğraf 5) ve kendilerinin görüntüledikleri 2012 yılı görüntüsü (Fotoğraf 6) aşağıdaki gibidir.

Fotoğraf 5**Fotoğraf 6**

Anıttepe grubunun kendilerine verilen 1940'lı yıllara ait (Fotoğraf 7) ve kendilerinin görüntüledikleri 2012 yılındaki görüntüsü aşağıdaki gibidir.

Fotoğraf 7

Fotoğraf 8

Hafta sonu yapılan çalışmadan sonra ertesi hafta derste öğrencilerin yapmış oldukları bu çalışma iki ders saati içerisinde öğrencilerle birlikte değerlendirilmiştir. Birinci ders saatinde öğrencilerin ellerindeki eski fotoğraflarla yenisinin yan yana getirilip, aradaki değişimin nasıl olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu sırada uygun sorularla öğrenci yönlendirilmiş şehir yerleşmesinin zaman içerisinde nasıl değiştiği, fotoğraf üzerinden tartışma yöntemi ile algılamaları sağlanmıştır. Bu tartışmada fotoğraflardaki yerleri bulmalarının zor olup olmadığı, zorlanmalarındaki sebepler, fotoğraflardaki yerleşim alanlarında meydana gelen değişimler ve bu değişimlerin nasıl gerçekleştiği gibi konular üzerinde durulmuştur. İkinci ders saatinde Ankara'nın şehirleşmesi hakkındaki düşüncelerini araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış anket formu üzerine belirtmeleri istenmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde öğrencilerin yapmış oldukları çalışma sonucunda şehirleşme hakkındaki görüşlerini almak için, araştırmacı tarafından hazırlanan ve dört adet açık uçlu sorudan oluşan ankete verilen cevaplara ilişkin bulgulara ve bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

“Eski ve yeni fotoğraflardan Ankara'daki şehirleşmeyi nasıl değerlendirirsiniz?” sorusuna öğrencilerin vermiş oldukları cevaplardan elde edilen bulgular şu şekildedir.

Tablo 1. “Eski ve yeni fotoğraflardan Ankara'daki şehirleşmeyi nasıl değerlendirirsiniz?” Sorusuna Yönelik Öğrencilerin İfadelerine İlişkin Kategoriler ve Katılımcı Sayısı.

Öğrencilerin İfadelerine İlişkin Kategoriler	Katılımcı Sayısı (N)
Daha güzel	2
Daha düzenli	2
Tam bir başkent	2
Eskiye göre daha olumlu	12

Binalaşma çok fazla	1
Düzenli binalar var	2
Daha Modern	7
Eskisi daha sakin bir yapıya sahipti	1
Çarpık kentleşme	1
Doğallığını kaybetmiş	2
Toplam	32

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin Ankara'daki şehirleşmeyi eskiye göre daha olumlu bulanların sayısı 12 kişi ile ilk sırada yer almaktadır. Yine eskiye göre daha modern bulanların sayısı 7 kişidir. Daha güzel, daha düzenli, tam bir başkent ve düzenli binalar var diye Ankara'yı şehirleşme açısından olumlu bulanların sayısı toplam 8 öğrencidir. Doğallığını kaybetmiş, binalaşma çok fazla, çarpık kentleşme ve eski Ankara daha sakin bir yapıya sahipti diye görüş bildirenlerin toplam sayısı 5 kişidir. Katılımcıların bu soruya ilişkin görüşleri karşılaştırıldığında Ankara'nın şehirleşmesinin genelde olumlu algılandığı söylenebilir. Bu konuda katılımcıların bazılarının soruya ilişkin vermiş oldukları cevaplar şu şekildedir:

Ö1: "Eski fotoğraflarda binaların boyu daha kısa. Ankara Kalesi etrafında çok boş arazi var. Yolların kapladığı alan daha az. Şehirleşme Ankara'nın başkent olmasıyla başlamıştır. Sanayi gelişmiş, insan sayısı artmış, konut sayısı fazlalaşmıştır. Eskiden Ankara büyük bir köy iken şimdi Türkiye'nin kalbi haline gelmiştir."

Ö2: "Eskiye nazaran Ankara'da gerçekten büyük bir gelişme, büyüme ve şehirleşme olmuştur. Önceleri sadece Ankara Kalesi ve etrafında oluşan bir yerleşim yeri iken, başkent olduktan sonra önemli bir gelişme göstermiştir."

Ö3: "Eski Ankara nüfus bakımından az, düz alanlara, ağaçlıklara sahipti. Günümüzdeki hali ise çarpık kentleşme ve nüfus fazlalığı olan bir yerdir. Başkent olması sebebiyle hızla ve düzensiz şehirleşme olmuştur."

"Eski Ankara'da mı yoksa bu günkü Ankara'da mı yaşamak isterdiniz? Neden?" sorusuna öğrencilerin vermiş oldukları cevaplara baktığımızda: Eski Ankara'da yaşamak isterdim diye görüş belirten 9 öğrenci bulunmakta iken; bu günkü Ankara'da yaşamak isterdim diye görüş belirten öğrenci sayısı da 23'dür. Verilen cevaplardan bu günkü Ankara'da yaşamayı isteyenlerin oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu sorunun nedenlerine ilişkin ortaya konulan öğrenci görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir.

Ö1: "Bu günkü Ankara'da yaşamak isterdim. Çünkü gelişmeyle birlikte daha fazla imkânın olması, günümüz Ankara'sını cazip kılıyor."

Ö2: “Tabii ki bu günkü Ankara’da yaşamak isterim. Çünkü şuan ki hali gelişmiş ve modern bir görünümüne kavuşmuştur. Eskiden ulaşım genel ihtiyaçlar daha problemliydi. Şimdiki Ankara’da bunlar yok.”

Ö3: “Eski Ankara’da yaşamak isterdim. Çünkü o zamanlar daha sakinmiş. Yaşam koşulları zor olsa da nüfus azdı. Şimdi ise etrafa baktığımda büyük büyük iş yerleri, fabrikalar, konutlar var. Buna paralel olarak da nüfus fazlalaştı. Yaşam kolaylaşmış olsa bile hava kirliliği meydana geliyor. Bence en iyisi eski Ankara.

“Ankara’yı yatay ve dikey şehirleşme açısından nasıl değerlendirirsiniz?” sorusuna ilişkin öğrencilerin vermiş oldukları cevaplardan elde edilen bulgular, aşağıdaki gibidir.

Tablo 2. “Ankara’yı yatay ve dikey şehirleşme açısından nasıl değerlendirirsiniz?” Sorusuna Yönelik Öğrencilerin İfadelerine İlişkin Kategoriler ve Katılımcı Sayısı.

Öğrencilerin İfadelerine İlişkin Kategoriler	Katılımcı Sayısı (N)
Dikey büyümeyle yeşil alan azalmış	2
Daha fazla konut var	2
Dikey büyümeyi daha mantıklı buluyorum	21
Eski evlerin yerini yüksek ve modern binalar aldı	2
Dikey büyümeyle betonlaşma artmıştır	2
Deprem açısından dikey büyüme riskli	2
Dikey büyümeyle birlikte çarpık kentleşme oluyor	1
Toplam	32

Tablo 2 incelendiğinde Ankara’nın şehirsiz alan olarak dikey büyümesini mantıklı bulanların sayısı 21 kişidir. Eski evlerin yerini yüksek ve modern binalar aldı şeklinde dikey büyümeyi daha olumlu bulan öğrenci sayısı 2’dir. Buna karşılık dikey büyümeyle yeşil alan azalmıştır, daha fazla konut var, dikey büyümeyle betonlaşma artmıştır, dikey büyümeyle çarpık kentleşme oluyor ve dikey büyüme deprem açısından risklidir diye ifadelerde bulunanların toplam sayısı 9’dur. Öğrencilerin çoğunluğunun Ankara’nın dikey olarak büyümesini olumlu karşıladıklarını ve bu büyüme şeklinin daha modern olduğu düşüncesinde olduklarını görmekteyiz. Ancak yatay büyümede daha fazla yeşil alanın olduğu, dikey büyümeyle birlikte çarpık kentleşmenin ve betonlaşmanın arttığını belirten öğrenciler de mevcuttur. Yine deprem riski nedeniyle dikey büyümenin sakıncaları olduğunu belirten öğrenciler de bulunmaktadır. Bazı öğrencilerin bu soruya ilişkin verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir.

Ö1: “Yatay büyüme daha güzel. Ulaşım ve yerleşme açısından daha olumlu. Dikey büyümede ise yüksek katlı binalar ve iş merkezleri teknolojiye çok bağımlı. Dikey büyüme deprem açısından da çok riskli.

Ö2: “Yatay büyümeyi şiddetle reddediyorum. Yatay büyümede çok fazla tarım alanı kayboluyor ve yolların alanı azalıyor. Tamam, belki yatay

büyümede belki kendi evlerimizde yetiştirdiğimiz organik gıdaları yiyoruz ama hayatımız yavaşlıyor. Dikey şehirleşme sayesinde tarım alanı ve eğlence mekânları olmakla birlikte, kültürel zenginliklerimiz de yok olmuyor.

“Ankara’nın şehirleşmesi size göre nasıl olmalı?” sorusuna ilişkin öğrencilerin vermiş oldukları cevaplardan elde edilen bulgular, aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. “Ankara’nın şehirleşmesi size göre nasıl olmalı?” Sorusuna Yönelik Öğrencilerin İfadelerine İlişkin Kategoriler ve Katılımcı Sayısı.

Öğrencilerin İfadelerine İlişkin Kategoriler	Katılımcı Sayısı (N)
Tarihi kalınlara önem verilmeli	1
Daha düzenli olmalı	12
Manevi değerlerimiz yok olmadan gelişmeli	1
Doğal alanlar tahrip edilmemeli	1
Çarpık kentleşme olmamalı	3
Ulaşım düzenlenmeli	3
Kültürümüze uygun olmalı	1
Batı tarzında olmalı	1
Konutlar aynı boyda olmalı	2
Yeşil alanlar daha fazla olmalı	4
Yüksek binalar daha fazla olmalı	3
Toplam	32

Tablo 3 incelendiğinde 12 öğrenci Ankara’nın şehirleşmesinin daha düzenli olması gerektiğini belirtmişlerdir. 4 öğrenci şehirde daha fazla yeşil alan olması gerektiği görüşünü ortaya koyarken, 3 öğrenci yüksek binaların daha fazla olması gerektiği düşüncesindedirler. Yine ulaşım düzenlenmeli ve çarpık kentleşme olmamalı şeklinde görüş belirten öğrenci sayısı toplam 6 kişidir. Kültürümüze uygun olmalı, doğal alanlar korunmalı ve manevi değerler yok olmadan gelişmeli şeklinde birer öğrenci görüşlerini ortaya koymuşlardır. 1 öğrencide şehirleşmenin batı tarzında olması gerektiğini düşünmektedir. Verilen cevaplar incelendiğinde Ankara’nın şehirleşmesinde çeşitli sıkıntıların bulunduğu, şehirleşme gerçekleşirken doğal alan, kültürel miras gibi bazı hususlara dikkat edilmesi gerektiği ve yeşil alanların olması gerektiği görüşü ön plana çıkmaktadır. Öğrencilerden bazılarının bu soruya vermiş oldukları cevaplar aşağıdaki gibidir.

Ö1: “Tarihi kalınlara, alt yapıya fazla zarar vermeden şehirleşme gerçekleşmeli. Plansız yerleşme yani çarpık kentleşme yerine daha düzenli yerleşim yerleri seçilip, yapılmalı. Bunlar olurken ulaşımı aksatacak unsurlardan kaçınılmalı. Bir yeri yaparken bir yer bozulmamalıdır.”

Ö2: “Yüksek binalar yerine daha alçak binalar yapılmalı. Yeşil alanlar gerektiği kadar, hatta daha fazla olmalı. Ne kadar boş alan varsa ağaçlandırılması gerekir.”

Ö3: “Ankara’nın şehirleşmesi bence çarpık olmamalıydı. Bazıları çok uzun bazıları çok kısa. Eşit yükseklikte olmalıydı. Doğal çevreye zarar verilmemeliydi. Tarihi güzellikler korunmalıydı”

4. Sonuç ve Öneriler

11.sınıf coğrafya dersinde “Beşeri Sistemler” öğrenme alanında yer alan, tarihsel süreç içerisinde şehirlerin nüfus ve fonksiyonel özelliklerinin değişimlerini kavrayabilmesine yönelik kazanımının gerçekleştirilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada; fotoğrafın, bir öğretim tekniği olarak kullanımına yönelik ders içi ve ders dışı etkinliklerden oluşan örnek bir çalışma gerçekleştirilmiştir. İki hafta süren ve tek grup üzerinde uygulanan çalışma öğrenciler tarafından yaratıcı ve eğlenceli bulunmuştur. Bu çalışmada akademik başarıdan çok öğrencilerin problem çözme, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, kanıt kullanma ve eldeki verilere dayalı olarak yorum yapabilme yeteneklerine olan katkısına bakılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda öğrencilerin şehirlerin tarihsel gelişimi içerisinde nasıl bir değişimin olduğunu gözlemledikleri ve bu değişime ilişkin bir takım sorunlar tespit ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin, katıldıkları bu çalışmada, Ankara şehrinin gelişimini olumlu karşılayanlar, daha modern bulaşlar ve daha güzel oldu diye görüş belirtenlerin (toplam 21 kişi) oranı diğerlerine göre daha fazladır. Yine öğrencilerin çoğunluğu (23 kişi) bu günkü Ankara’da yaşamak istemelerine rağmen bir takım sorunlara işaret etmeleri ve Ankara şehrinin daha düzenli olması, yeşil alanların daha çok olması, çarpık kentleşmenin olmaması, doğal alanların ve tarihsel mekânların korunması gibi görüşlerin ortaya çıkması eleştirel düşünce açısından çok önemlidir.

Öğrencilerin bazılarının şehrin dikey ve yatay büyümesi ile mekân arasında ilişkiyi kurmaları da coğrafi gözlem açısından son derece önemlidir. Bazı öğrenciler şehirlerin yatay büyüme ile tarım alanlarının yok olması arasında bir ilişki kurarken bazıları da dikey büyümenin deprem açısından riskli olabileceğini belirtmişlerdir. Bu durum öğretilen bilginin başka bilgilerle birleştirilip neden-sonuç ilişkisinin oluştuğunu da göstermektedir.

Çalışma Ankara’nın Yenimahalle İlçesine bağlı olan Şentepe Mahallesi’ndeki bir lisede gerçekleştirilmiştir. Bu yerleşim yeri genellikle orta düzey sosyo-ekonomik yapıdaki insanların yaşadığı bir yerdir. Hızlı göçle birlikte, uzun süre gecekonduların daha fazla bulunduğu semt olarak kalmıştır. Şehirselleşmeyle birlikte son yıllarda düzenli yerleşmelerin görüldüğü bir alandır. Bu durum öğrencilerin yerleşme algısında kendini hissettirmektedir. Örneğin öğrencilerin çoğunluğu Ankara’nın gelişimini olumlu bulurken aynı zamanda daha düzenli olmalıdır gibi ifadeler kullanmışlardır. Bu durum yaşadıkları alanın gecekondularından çıkıp, daha iyi şartların olduğu bir yer haline gelmesi ile ilgili olabilir. Öğrenci kendi yaşadığı alandaki düzenlemelerden yola çıkarak daha iyi oldu ifadesini

kullanmış olabilir. Ancak genele bakınca da daha iyi olabilirdi düşüncesini ortaya koymuş olabilir. Bu çalışmanın benzerleri, şehrin gelişmişlik düzeyleri farklı olan yerlerinde yapılırsa, öğrenci algılarının yaşadıkları mekâna göre değişip değişmediği de ortaya konabilir.

Coğrafya ders programları hazırlanırken görsel materyallerin (fotoğraf, resim, çizim vb.) varlığı ve coğrafya öğretimine katkısı göz ardı edilmemelidir. Bu tür görsel materyaller sadece konuyu açıklamak yada örnek mekan göstermek şeklinde olmamalıdır. Bunlar aynı zamanda karşılaştırılmalı uygulamaların yapılabileceği örneklerle dönüştürülmelidir. Ders kitaplarındaki fotoğraflar özenle seçilmeli, konuya uygun olmalıdır. Öğrencilerin yanlış anlamasına ve eksik öğrenmelerine neden olabilecek fotoğraflar ve resimler kullanılmamalıdır.

Coğrafya öğretiminde fotoğraf ve resimlerin kullanımı birçok araştırmaya (Sanders, 2007; Rose, 2008; Hall, 2009) konu olmuştur. Bu çalışmalarda fotoğraf kullanımının önemi üzerinde durulurken, öğrencilerin coğrafya ve fotoğraf arasındaki eleştirel düşünmeyi ortaya koyabildikleri belirtilmiştir (Hall, 2009). Bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlara dayanarak coğrafya eğitiminde benzer çalışmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbaba, B. (2005). Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 185-197.
- Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin İzleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Demiralp, N. (2006). Coğrafya Eğitiminde Harita Ve Küre Kullanım Becerileri. *Gazi Üniversitesi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (4), 323-343.
- Geography for Life. (1994). *The National Geography Standards*. Washington, D.C: Geography Education Standards Project.
- Goebel, A. M. (1933). The Use of Pictures in The Teaching of Geograpy. *School Science Mathematics*, 30 (1), No. 5. Whole No. 286.
- Hall, T. (2009). The Camera Never Lies? Photographic Research Methods in Human Geography. *Journal of Geography in Higher Education*, 33 (3), 453-462.
- Halverson, L. H. (1929). Pictures In The Teaching Of Geography. *Journal of Geography*, 28 (9), 357-368.
- Harte, J., & Dunbar, C. (1994). *Skills In Geography*. Cambridge University Press.
- Kaya, M. F. (2011). Öğrencilerde Görsel Okuryazarlık Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Coğrafya Öğretmenlerinin Görüş ve Uygulamaları. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 6 (2), 629-642.
- Koç, H. (2009). Coğrafya Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (3), 32-41.

- Kolukisa, E. A., & Aladağ, E. (2006). The Use of Aerial Photographs in Geography Education. *Globus. Belgrade: Serbian Geographical Society*, 37 (31), 39-48.
- Kyvig, D. E. ve Marty, M. A. (2000). *Yanbaşımızdaki Tarih*. (N. Özsoy, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Öcal, A. (2007). Aerial Photographs as an Improving Tool in Social Studies Education. In *IV. Balkan Congress "Education, The Balkans And Europe" Congress Proceedings, 22-24 June 2007*, (Vol. 2) (461-465). Stara Zagora, Bulgaria.
- Öcal, A. (2009). 6. Sınıf Öğrencilerinin Hava Fotoğraflarını Yorumlamaları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 103-111.
- Rose, G. (2000). Practising Photography: An Archive, A Study, Some Photographs and A Researcher. *Journal of Historical Geography*, 26 (4), 555-571.
- Rose, G. (2008). Using Photographs As Illustrations in Human Geography. *Journal of Geography in Higher Education*, 32 (1), 151-160.
- Sanders, R. (2007). Developing Geographers Through Photography: Enlarging Concepts. *Journal of Geography in Higher Education*, 31 (1), 181-195.
- Sidaway, J. D. (2002). Photography as Geographical Fieldwork. *Journal of Geography in Higher Education*, 26 (1), 95-103.
- Taş, H. İ. (2008). Coğrafi Beceriler ve Bunları Öğrencilere Kazandırma Yolları, How to Teach Geography Skills to Students? *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13 (20), 45-58.
- Thomas, A. K., & Raup, H. F. (1956). Photography for the Geography Teacher. *Journal of Geography*, 55 (5), 243-247.
- Üçışık, S., Ünlü, M. ve Özey, R. (2002). Coğrafya Eğitim Ve Öğretiminde Fotoğrafların Önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (5), 1-8.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Genişletilmiş 5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.